

ТМ	Г. XXIX	Бр. 1-2	Стр. 235 - 239	Ниш	јануар - јун	2005.
----	---------	---------	----------------	-----	--------------	-------

Приказ дела
Примљено: 08.02.2005.

Маријана Филиповић

О БОРБАМА ЗА ВЕРНИКЕ У РЕЛИГИЈСКОЈ АРЕНИ*

У нашем се друштву већ одавно ретко шта одржи дуже од пар година: што због самог карактера људи, од којих врло мали број размишља у довољно дугорочним терминима, а што и због опште лоше ситуације у којој се живи. Толики број песимиста у друштву чини се води ка својеврсном аутизму и нарцизму, па се све више граничимо са идејом "а после мене потоп". У време у коме се под традицијом подразумева ригидно одржавање старих начина мишљења и бивствовања, одбијање да се испроба било која нова идеја, а успехом се сматра не улажење у нове губитке и остајање на претходном стању, велики је подвиг одржати научни скуп и после њега објавити зборник радова. Управо се са оваквим проблемима и ставовима већ годинама носи ЈУНИР (Југословенско удружење за научно истраживање религије), чији су чланови и ове године организовали традиционалну једанаесту конференцију. Тако су се у јуну прошле године (2004), у Нишу поново састали водећи истраживачи религије са балканских простора. Овога пута бавили су се питањима евангелизације, конверзије и прозелитизма. Као и сваке године до сада, објављен је и зборник радова учесника конференције.

Овај зборник, насловљен "*Evangelization, Conversion, Proselytism*" (Евангелизација, конверзија, прозелитизам), састоји се из 11 текстова које су писали аутори из Босне, Хрватске, Македоније, Бугарске и Србије, а који се уопштено дотичу тема које су директно или не повезане са тзв. борбом за вернике у савременој религијској арени. Ове теме покривају велики број питања садашњице која се обичном посматрачу, поготово у балканским, "транзиционим" друштвима, где се највећа пажња посвећује економији и политици, можда не чине довољном важним, а зависно од тога како им се приступи, итекако утичу на функционисање, напредовање и међусобне односе држава у региону.

Први текст у зборнику, насловљен је "*From Missionaring to Proselytism (Conceptual Differentiation, Historical Survey and Indications of Future*

* Dragan Todorović (ed.), *Evangelization, Conversion, Proselytism*, YSSSR/KSE/ Punta, Niš, 2004.

Рад са пројекта *Културни и етнички односи на Балкану – могућности регионалне и европске интеграције* (1310), који реализује Институт за социологију Филозофског факултета у Нишу, а финансира га Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије.

Perspectives)" (Од мисионарења до прозелитизма. Концептуалне разлике, историјска грађа и показатељи будућих перспектива). Аутора текста је Драган Торковић, асистент на Филозофском факултету у Нишу, који је уједно и приређивач зборника. Текст је настао у оквиру пројекта "Ромска култна места и култура смрти", који финансира *Open Society Institute* из Будимпеште, а Драган Тодоровић је један од истраживача који раде на овом истраживачком пројекту. Ипак, иако овај текст настаје у оквирима истраживачког рада, не садржи и не позива се на резултате емпиријског истраживања. Ово, свакако, није лоша страна текста, тим пре што је одличан у ономе што у теоријском смислу нуди. Коначно, циљ писања текста није саопштење анализе емпиријских података већ теоријско разјашњење основних појмова/појава који су карактеристични за религијски плурализам у земљама на Балкану. Тако аутор прво прати развој појмова/појава мисионарења/евангелизације, конверзије и прозелитизма, да би се затим позабавио историјским развојем и везама које се јављају између традиционалних религија на Балкану, наиме, хришћанства (кроз већину појавних облика) и ислама. На крају, аутор се накратко позабавио и питањем развоја, ширења и приступања људи са ових простора Новим религијским покретима.

Данијела Гавриловић, доцент на Филозофском факултету у Нишу, представила се текстом насловљеним "*Religious Conflicts in Modern Society*" (Религијски конфликти у савременом друштву). Основно питањем којим се ауторка бави је шта је то у "модернизацији" што пружа погодно тле за развој религијског фундаментализма и религијских конфликата. Покушавајући да одговори на ово питање, ауторка наводи и анализира неколико процеса/појава у модерном друштву које се могу сматрати почетним позицијама за религијске конфликти. Неки од њих су: доминација националне државе, организација друштва на рационалним основама, однос модернизације и традиције, секуларизација и слично.

Иван Цвитковић, редовни професор на Факултету политичких наука у Сарајеву, позабавио се односом између хришћана и муслимана у тексту "*Relations Between Christians and Muslims (The Case of Balkan)*" (Односи између хришћана и муслимана на Балкану). Аутор на почетку говори о односу хришћана у Европи према исламу и муслиманима, да би касније у тексту сузио поље анализе на социолошке и политичке карактеристике односа између ове две религијске групе на Балкану. Коначно, Цвитковић наводи и разлике који доприносе великом интересовању за истраживање односа између хришћана и муслимана: јачање политичке улоге ислама од револуције у Ирану 1979. године; све већи број следбеника ислама на континентима који се традиционално сматрају хришћанским; екстремистичке групе у обе религије; и ексклузивност хришћана и муслимана.

Професор у Теолошкој школи "Св. Кирило и Методије" у Нишу, Ивица Живковић, у тексту "*Evangelization and Proselytism in the Orthodox Christian Theology*" (Евангелизација и прозелитизам у православној хришћанској теологији), бави се појмовим евангелизације и прозелитизма са становишта православног, хришћанског учења. Евангелизација се анализира кроз етичке и догматске основе православља и промишља се метод православне евангелизације. Велики део текста посвећен је и појму прозелитизма, као и критеријумима за разликовање ова два појма и њихових практичних испољавања. На крају, Живковић закључује да се истинска хришћанска

евангелизација диференцира од прозелитизма на основу питања значења и важности евангелизације, њених мотива и циљева.

Бојан Алексов, докторант на Централно европском универзитету у Будимпешти, бавио се питањем односа између религијске конверзије и формирања српске националне свести. Тако се он у тексту "*Perceptions of Religious Conversion in the Formation of the Serbian National Consciousness*" (Перцепције религијске конверзије у процесу формирања српске националне свести) фокусира на свесне покушаје српских научника и писаца да прихвате и продубе наслеђене религијске поделе и то кроз презентације религијске конверзије која се догодила у прошлости. Аутор се првенствено интересује и бави историјски најзначајним случајевима конверзије: исламизацијом и Уније са католичком црквом, а до података који су представљени у раду, дошао је на основу истраживања које сам већ годинама спроводи.

Аутор текста "*Canonic Disputes or Clerical-Political Proselytism: Relations Between Serbian, Macedonian and Montenegrin Orthodox Churches*" (Канонска размимоилажења или клерикално-политички прозелитизам: односи између Српске, Македонске и Црногорске православне цркве), асистент на Машинском факултету у Нишу, Богдан Ђуровић, покушао је да на социолошки и аналитички начин приступи савременом проблему признавања аутономије, који тежи да (негативно) утиче на међудржавне односе између Српске, Македонске и Црногорске православне цркве. Аутор даје историјски преглед односа Српске и Македонске, као и Српске и Црногорске православне цркве понаособ и у оба случаја закључује да тврдоглавост, нетолеранција, неформално понашање свих црквених представника у овим споровима прети да доведе до међуетничких конфликта.

Мирко Вид Млакар, публициста из Загреба, а у овом зборнику аутор текста "*Remarks about Catholics of the Byzantine Rite*" (Назнаке о католицима византијског реда), открива нам да католичанство не подразумева и не односи се само на Римокатоличку цркву већ да постоје латински и византијски католички ред, али и александријски, сиријски, јерменски и тако даље. Стога је и циљ писања овог рада упознавање са мање познатим католичким групама које не припадају римској и, барем у теорији, имају једнак статус са Римокатоличком црквом.

Ванредни професор на Филозофском факултету у Новом Саду, Зорица Кубурић, ауторка је текста "*Is Conversion Result of Church Missionary Work or Proselytism?*" (Да ли је конверзија резултат мисионарског рада или прозелитизма?) Ауторка ставља ово питање у праксу тиме што га конкретизује кроз Адвентистичку цркву и њено деловање у Србији, с обзиром да сматра да се за типичан пример за ширење нове вере међу Србима може узети развој адвентиста на овим просторима. Посматране су четири адвентистичке заједнице које су активне у земунској општини, али и шири друштвени контекст око њих. Конкретније, анализирани су цркве у Земуну, Добановцима, Бечмену и Сурчину. На крају, ауторка закључује да прихватање нових религијских вредности и улазак у нове религијске групе зависи од породичних ритуала и осећаја припадности свих породичних чланова.

Драгољуб Б. Ђорђевић, редовни професор на Машинском факултету у Нишу, пришао је проблему евангелизације, конверзије и прозелитизма кроз призму протестантизације Рома. Текст "*Evangelization, Conversion, Proselytism: Example of Romas' Protestantization*" (Евангелизација, конверзија,

прозелитизам: пример протестантизације Рома), настао је као резултат истраживачког пројекта о ромским култним местима и култури смрти, који овај аутор предводи а финансијски га подржава Института за отворено друштво (*Open Society Institute* – Будимпешта). Кроз теоријску и емпиријску анализу појмова и појава мисионарења, конверзије и прозелитизма које протестантске заједнице спроводе међу Ромима, аутор покушава да одговори на питање да ли су Роми који приступају протестантским религијским заједницама "жртве" мисионарења, конверзије или прозелитизма. Аутор закључује да постоје назнаке и докази за сва три процеса, али да је можда важнија чињеница да се суочавамо са детериторизацијом религије где су протестантске заједнице њени најтипичнији носиоци и због тога су подложне општој осуди. Када се томе дода чињеница да Роми, као група која је и без припадања мањинској религијској заједници на мети предрасуда, стереотипа, жигосања, а камоли када постану и религијска мањина, питање да ли се над Ромима врши евангелизација, конверзија или прозелитизам скоро да губи на важности.

Ружица Цацаноска, која долази из Скопља где ради као истраживач при Институту за социолошка и правно-политичка истраживања, такође се бавила Ромима кроз конфесионалну призму. У тексту "*Chances for Changes in Roma Confessional Matrix in the Republic of Macedonia*" (Шансе за промене у ромској конфесионалној матрици у Републици Македонији), ова ауторка прво указује на генералне промене које се дешавају на религијском плану у Републици Македонији, да би онда своју пажњу посветила религијским мањинама, првенствено Ромима и променама у њиховој конфесионалној матрици. Кроз анализу рада одређеног броја мањинских религијских заједница у Македонији, а неке од њих су Јеховини сведоци, Адвентисти седмог дана, Нова апостолска црква, Методистичка црква, и њихове раширености међу Ромима, Цацаноска показује како верујући Роми са уласком у мањинске религијске заједнице у потпуности остављају за собом бивши начин живота и постају "нови" људи. Коначно, ауторка наводи низ карактеристика које дају облик религијској евангелизацији међу ромском популацијом у Македонији. Неке од тих карактеристика су: евангелизацију обично прати хуманитарна помоћ (али и друге врсте помоћи и едукације), нове мањинске религијске заједнице раде са ромским свештеницима али још није забележен случај присуства Рома на високим теолошким школама, евангелизација има "фамилијарни" карактер утолико што већина верујућих прилази религијској заједници заједно са својим породицима.

Докторанткиња на Етнографском институту и музеју Бугарске академије наука из Софије, Магдалена Славкова, бавила се турским Циганима у Бугарској. У тексту "*The "Turkish Gypsies" in Bulgaria and their New Religious Identity*" ("Турски Цигани" у Бугарској и њихов нови религијски идентитет), Славкова нам је описала генезу турских Цигана, њихове карактеристике као мањинске групе, њихову религијску прошлост, али и факторе који су довели до извесних промена у њиховом религијском идентитету. Бавећи се посебно овим последњим, ауторка детаљно описује рад евангелистичког покрета у Бугарској и њихов утицај на турске Цигане. Кроз опис промена до којих је дошло у одређеним религијским ритуалима, ова ауторка се труди да докаже да мисионарски рад међу турским Циганима има дугу традицију. Коначно, Славкова закључује да се може говорити о две главне тенденције

у оквиру развоја новог религијског идентитета групе о којој је реч: са једне стране, то је очување и развој циганског идентитета у различитим варијететима, а са друге стране, ради се о очувању доживљаја себе као припадника турског етничитета.

Основна вредност зборника који смо покушали да вам представимо јесте управо у питању на које је, посредно или непосредно, већина аутора покушало да одговори: у данашње време, када је све постало роба, да ли и религије, односно њихови институционални облици организовања прате трендове и користе се методама које важе на било ком другом тржишту? Штавише, ако је и религијска сфера постала један велики *shopping* центар, да ли су дозвољена сва правила игре која важе и у осталим тржишним условима? Или се овде морамо позивати на и рачунати на неку мало другачију етику? И више од тога, у текстовима који су објављени у зборнику, тежило се да се теми приступи из различитих углова, па су покривене области као што су религијски конфликти, однос одређених 'великих' балканских религија према евангелизацији, конверзији и прозелитизму, веза између ових појава и званичне црквене политике на Балкану, али и кроз становиште једне посебне групе, Рома, која је постала мета "евангелизације, конверзије или прозелитизма?" Посебно место у зборнику заузима уводни текст, управо због теоријске основе која је одлично послужила за разумевање даљих текстова и расправа. Коначно, вредност овог зборника је и у томе што је објављен на енглеском језику па стога има шансе да превазиђе границе балканских научних стремљења и широј научној јавности представи локална (у ширем смислу речи) размишљања.

Са друге стране, чини се да је објављивање зборника само на енглеском језику уједно и недостатак. Управо због домаће публике, можда је требало објавити и издање на српском језику. Иако је познавање енглеског императив савременог живота, велики део, како шире тако и научне јавности, не служи се њиме довољно добро да би могло комотно да чита текстове. Тим пре што су неки текстови писани на не довољно добром енглеском језику па је неке делове било и тешко разумети (поставља се питање да ли су ти текстови и у оригиналу такви, или се једноставно ради о лошем преводу?)

Оно што је такође нама као читаоцима засметало у овом зборнику јесте непостојање некаквог облика предговора или уводника који би објаснио контекст у коме је зборник настао и у коме је објављен. Било би добро прочитати и шта је навело организаторе конференције и приређивача зборника да "задају" баш ову тему за расправу (иако и сами наслућујемо разлоге).

Ипак, и поред ових малих опаски, сматрамо да зборник радова "*Evan-gelization, Conversion, Proselytism*" представља вредан научни допринос расправи о процесима у савременој религијској арени и уједно вас упућујемо на књижицу "*О мисионарењу, преобраћењу и прозелитизму*" (ЈУНИР/СВЕН, Ниш, 2004), објављену после ЈУНИР конференције, која садржи расправу учесника са саме конференције. Ова књижица може послужити као добар наставак овде приказаног зборника радова (неке идеје су, кроз расправу, детаљније разрађене), али и као допуна зборника (неке идеје су појашњене). Детаљније представљање садржаја ове књиге остављамо за неку другу прилику.